

Biernaczky Szilárd

Ellenszélben

Füssi Nagy Géza, az Afrika-tudós alakjára emlékezve

Füssi Nagy Géza afrikanista kutató, az ELTE BTK tanára igen korai távozása minden bizonnyal jelentős űrt hagy maga után. Nemcsak az „afféle” nekrológ ízü formula értelmében, hanem a legvalóságosabb napi gyakorlat jegyében is. Bár úgy vélem, szinte iskolát hagyott maga után, legalábbis jó néhányan formálódtak afrikanistává (tanítványai vagy érdeklődésük okán hozzá kapcsolódó fiatal oktatók, kutatók) 1994-től működő oktatási programja mentén, és így létezik tehát egy jelentős lélekszámú „utánpótlás”, mégis az a tudás, amit magával vitt, sajnos még jó ideig pótolhatatlan lesz.

Sárkány Mihálynak a sírnál elmondott beszédéből megtudhattuk, hogy Bodrogi Tibor már a negyvenes évek végétől, de még inkább 1960-tól megfigyelhető (részbeni) afrikai törekvései nyomán 1969-1970-ben állt össze az a Füssi Nagy – Ecsedi Csaba – Sárkány-féle triász, melyhez jómagam évekkel később véletlenszerűen kapcsolódtam. Elsősorban annak hatására, hogy a Kodály-tanítvány Grabócz Miklós, a Magyar Rádió Népzenei Rovatának egykori vezetője egy UNESCO konferenciáról hazaérkezve megbízást adott számomra (mint egyéni levelező néprajz szakos hallgatónak, aki zenei diplomával is rendelkezik) egy afrikai (hagyományos) zenei sorozat elkészítésére. A sorozat 35, majd további 5 előadása elkészült (1977-1978). És a következmények következménye: javaslatomra 1982-ben a Folklore Tanszék mellett vezetéssel megalakult az ELTE Afrikai Kutatási Program (röviden csak: AKP), amely rövidesen (e cikk szerzője álláshelyének áthelyezésével egyetemben) az ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszékre került, Sársfalvi Béla professzor áldásos elnöki hatáskörébe.

Együttműködésem Füssi Nagy Gézával (amint Ecsedivel, Sárkánnyal és sokan másokkal is) tehát az AKP tevékenységével összefüggésben a nyolcvanas évek elején váltott át aktívabb formába. Bár minden bizonnyal az említett triász már a hetvenes években kísérletet tett a hazai érdektelenség és tehetetlenség áttörésére, az AKP létrejötte ezt a törekvést még inkább felerősítette. Mostanában azt is sokszor elmondtam: a különféle szakterületekről érkezett kutatók e szabad társulása (néprajzosok, irodalomárok, történészek, politológusok, közgazdászok mellett agrárokutatók, orvosok, mérnökök) 1982-ben, 1984-ben és 1989-ben három sikeres nemzetközi konferenciát szervezett (nem csekély sajtóvissz-

hanggal), amelybe Füssi, Ecsedi vagy Sárkány mellett például a folklorista Voigt Vilmos vagy az akkor még fiatalnak számító történész, Búr Gábor is bekapcsolódott. Kísérlet történt egy nemzetközi afrikai folklór társaság létrehozására is, amely azonban Köpeczi Béla akkori oktatási miniszter jó szándéka ellenére megbukott, mert a magyar törvények nem tették lehetővé külföldi tagok felvételét tudományos társaságba (legalábbis ez volt az elutasítás hivatalos indoka).

Ha most leülhetnék, még egyszer, Géza mellé, könyvekkel zsúfolt egyetemi szobácskájában, egy kis tea melletti csevegre, biztosan ő is büszkén emlegetné, hogy együtt rendeztük pl. azt a tudományos ülést, amelyen Bodrogi Tibor a halála előtt három héttel utoljára szólalt meg, mint etnológus, s hogy mi rendeztünk az emlékére egy másik konferenciát (talán az egyetlen ebben a műfajban). (Bodrogi Tibor emlékére a Magyar Néprajzi Társaság Etnológiai Szakosztálya 1996. május 27-én, a Kulturális Antropológiai Társaság 1996. november 1-jén rendezett konferenciát. Ott elhangzott és el nem hangzott, Bodrogi Tibor munkásságát értékelő előadások megjelentek az Ethnographia 109. kötetében (1998). 345-378.) (a szerk.) Hogy a harmadik konferenciánkon (amelynek az igazi hozadéka, a nemzetközi figyelem középpontjába való kerülés, egyébként a szervezőváltás hatására rövidesen semmibe ment) mintegy 430 résztvevővel számolhattunk, közülük majd háromezreszáz voltak külföldiek, százharmincan pedig Afrikából érkeztek (még az ENSZ szakosított afrikai gazdasági szervezetének főtitkárát is a résztvevők között üdvözölhettük). Aztán, persze, együtt szomorkodnánk, hogy a második és a harmadik konferencia hatalmas anyagát (82, illetve 300-nál több dolgozat) már a változások körülményei között nem tudtuk kiadni. De azt is számba vehetnénk, Géza (amint más magyar afrikai érdeklődésű szakemberek) számos dolgozata, írása is a nyolcvanas években éppen az AKP hatására született (Füssi Nagy valamennyi idegen nyelven megjelent dolgozata, bár egy közülük kéziratban maradt, ugyancsak ennek a korszaknak a terméke). És hogy sajnos ennek az éltető forrásnak a megszűnése (végsőlegesen 1992-1993-ban) minden bizonnyal hozzájárult a következő közel másfél évtized kiüresedéséhez.

Összegezve az elmondottakat, megállapíthatjuk, Füssi Nagy Géza tudományos munkássága nem csekély, négy

önálló könyv, egy vaskos kötetre való (és kiadásra váró) tanulmány, fordítások, szócikkek (Világirodalmi Lexikon, Nagylexikon), könyvismertetések és népszerűsítő írások. Mindemellett ez a munkásság a többszörösére nőhetett volna, ha barátunk és kollégánk (mi magunkhoz hasonlóan) tevékenységét nem egyfajta légi üres térben végezte volna. Tanulmányainak, könyvismertetéseinek kiadási helyét és időpontját számba véve, láthatjuk, azok szinte kizárólag éppen adódó publikációs lehetőségek jegyében születtek. S ezek a lehetőségek bizony számára (ahogy mindannyiunk számára is) igen szűkösek voltak. Füssi esetében az AKP lendületéből adódó kötetek, különszámok (Africana/Budapest 1984 és 1986, Helikon 1986, Neohelicon 1989, Artes Populares 10-11, 1986) és néhány alkalmi megbízás különféle egyetemi, akadémiai rendezvények, évfordulók kapcsán.

A legutóbb lezajlott afrikánisztikai találkozók, konferenciák (még a hatvanéves Füssi Nagy Géza tiszteletére, életében rendezett konferencián) is idéztem már azt a nyolcvanas évek közepén lezajlott drámai beszélgetést, amely Hajdú Péter finnugrista nyelvész, akadémikus, az MTA első osztálya akkori elnöke, Füssi Nagy és közöttem került sorra. Az akadémia nagytekintélyű fura-ura lényegében kertelés nélkül kimondta: márpedig az afrikánisztika, mint tudomány kisdud e hazánkban nem létezik.

Felerősítette ezt a helyzetet, hogy az 1990-et követő időkben, amikor a rendszerváltás nyomán Magyarország mozgásteret beszűkült, érdeklődése az ún. tengerentúli kultúrák iránt megszűnt, az AKP rövidesen elsorvadt. A hiátust betöltendő (e sorok írója javaslatára) Füssi Nagy 1994-ben létrehozta Sárkány Mihály, Benkes Mihály, továbbá tanítványai és ifjú oktatótársai (követői) segítségével a Magyar Afrika Társaságot, amely rendezett néhány tudományos ülést, majd utóbb, 1998-ban kihozta az *Africana Hungarica* két számát. Igazából azonban a Társaság életét (elsősorban anyagiak híján) nem sikerült folyamatossá tenni.

Ahogy én ma látom, amíg egyik oldalon, mondhatnánk, az oktatási és tudományos kormányzat teljes siketsége mutatkozott meg, a másik oldalon viszont azt kell látnunk, Füssi Nagy nem volt harcos természet. A máris megjelent vagy a sírnál elhangzott különféle személyes vallomások jól mutatják, milyen mélyen a tudományához és egyúttal a

hallgatóihoz kapcsolódó tanáregyéniség volt (igen sok órát tartott, sokféle témában, és a hallgatókra, a hosszú időn át kapott visszajelzések szerint, igen meggyőző erővel hatottak az előadásai). Másrészt láthattuk, ha feladata támadt, milyen szorgalommal látta el azt (az AKP kiadványai, különszám-vállalkozásai esetében egy-egy tanulmány mellett mindig tucatnyi könyvismertetést is készített).

De, amint mondtuk, nem volt harcos természet. 2002-től meghívására jómagam is csatlakoztam egy órával (bevezetés az afrikai folklórba) a bölcsészkar oktatási programhoz. Ettől kezdve rendszeresen találkoztunk, és szinte hetente konzultáltunk. Számtalanszor próbáltam buzdítani, hogy járjon rendszeresen a dékán, a dékáni vezetés nyakára, próbálja meg a programot átmenteni az új időkre. Egy alkalommal valamelyik óráim után összegyűltek a programba bekapcsolódott fiatal kollégák, órát adó kutatók, doktoranduszok, és a téma az volt, hogyan lehetne Füssi tanár urat rávenni, tegyen lépéseket a program megmentésére. Sajnos nem sikerült őt mozgásba hozni. Azt állította, hogy a karnak látnia kell, mekkora az érdeklődés a témakör iránt (kétségteljesen, néha több száz as volt az éves jelentkezés a program által irányított kurzusra), ha a dékán akar valamit, majd megkeresi őt. Vélhetően ennek a kissé megkeseredett, visszahúzódozó magatartásnak volt a következménye, hogy minden noszogatásunk ellenére sem nyújtott be kandidátusi (illetve utóbb PhD) dolgozatot, jöllehet a fokozatot bármelyik könyvére megkaphatta volna.

A 2004-ben elinduló aktivizálódás, amely pl. most azt is lehetővé teszi, hogy egy évente négyszer megjelenő folyóiratba írhatom emlékezéseimet, láthatóan nagy hatással volt rá. A hatvanéves születésnapjára szerveződött tudományos ülés szak nemcsak meghatotta, de sokszor úgy éreztem, őt is lábba hozza. Végtelenül kár, és úgy hiszem, mindannyiunkat ma is megrendít, ha arra gondolunk, hogy egyébként tanárként oly rendkívül nyitott barátunk sajátos személyes zárkózottságában, úgy bánt (egyébként könnyen gyógyítható) betegséggel, hogy a végén az bánt el vele.

Embersége, tanári és kutatói szerepvállalása mindenképpen megérdemli, hogy összegyűjtött írásait a közeljövőben közreadjuk, nem egyszerűen csak emléke ápolásaként, hanem azért is, hogy szellemi hagyatéka eljuthasson mindenkihez, akire Afrika valamilyen módon vonzerőt gyakorol.